

Še enkrat tedaj milo prosimo: prosite za nas na dotičnem mestu, da se prepové neusmiljeno ravnanje z nami; saj smo z neizrečenim veseljem zvedile, da je postava za nas.

V Bukovniku na visokem Gorenskem 18. vel. serpana 1857. Šinkovec.

Gospodarska skušnja.

(Muhe se dajo iz hiš hitro pregnati), ako se izba pokadi s suhem bučnim perjem, katero se na žerjavico dene. Po tem kadilu zbeže muhe berž ali pa poginejo. Ker pa bučni dim ni zdrav, ne smé takrat, kadar se kadí, noben človek v izbi biti, sicer ga bo glava bolela; tudi tiči naj se denejo za tisti čas iz hiše.

Nekoliko iz zgodovine iznajdb sploh.

I.

Ko je Bog zemljo vstvaril, je bilo na nji še marsikaj sirovega in nepopolnega. Se vé, da bi bil koj vse prav popolnoma narediti mogel, če bi bil hotel. Ali po svoji neskončni modrosti je spoznal to za ljudi neugodno.

Sej je tém svojim stvarém um in pamet dal, da zamorejo mnogoverstne reči, ktere jim zemlja daje, v svoj prid si obračati. Delo ali koristno opravilo dela življenje prijetno. Brez dela bi bilo življenje ljudi kaj nesrečno. Kaj bi ljudje brez dela celi čas svojega življenja počeli? Se vé, da je treba se vsake reči pred učiti; začetek vsak je pa težak. Ložeje in dostikrat veliko ložeje je res vsako delo, če nam je že kdo pred pot pokazal. Pa kdor se, bodi si v katerem koli delu, ne vadi, ne bo nikdar dela kos. Vaja pa tirja časa, in dostikrat silno veliko časa, če hočemo kaj do mogoče popolnosti dognati.

Pervim ljudém ni nihče naprej delal. Pa Bog je zato skerbil, da so v kraji stanovali, kjer jim je bilo malo delati treba.

Skoraj da je bilo to njih stanovališče v Aziji, in sicer v dolinah srednje Azije, kjer ni ne žareče solnce preveč pripekalo, ne silni mraz severja jih moril. Tù so rastle naše žita in mnogi drugi sadeži sami po sebi, in tù je tudi domovina skoraj vseh naših živali.

II.

Ljudje so se kmalo pomnožili. Kakor so se bolj in bolj množili, tako so se tudi darovi zemlje bolj in bolj med nje delili. Vsak jih je hotel imeti, in vsak je hotel tega imeti, kar je bilo dobro in kar se mu je bolj prilegalo. Ali je bilo čudo, da je kmalo pohlep in zavist strasti ljudi podpihal in kreg in prepír med njimi umél! Pa ne to samo, tudi poželenje, zvediti, ali ni kjé drugje še bolje, kakor ondi, je gnalo ljudi s časom, svoje stanovališče zapustiti. Rod za rodom se je razširjal, dalje ali bliže; ti so šli tù sém uni tje. Tako so mogli ljudje dostikrat se z divjimi sadeži hraniti kakor tudi v zubljih, pečinah ali izvotljenem drevju si prebivališč iskati. Sila je njih um k delavnosti naganjala, da so si kaj izmislili, s čimur so zamogli svojim potrebam zadostovati. Dostikrat jim je sreča pomožna bila. Tako so ljudje s časom marsikaj koristnega iznašli. Tako n. pr. so si napravljali brambo zoper divje zverine: ojstri ali špičasti kamni in kosti, v začetku samo báti in lesene sulice so bile njih prvo orožje; pozneje frače in loki, ki so že več umnosti razodévali. Dalje so si narejali lope iz drevja in vej, in šotore iz živinskih kož. Šotore so imeli zlasti potujoči pastirji ali nomadi, kateri niso imeli nikjer stanovitnega bivališča. Ko so v kakem kraju vse popasli, so šli drugam si pašnikov iskat.

(Dalje sledi.)

Cesarski notárji in njih opravilstvo.

(Dalje.)

Notárji imajo pravico, pisma vsakere verste, torej tudi menice in oporoke (testamente) v shrambo jemati, in morajo čez vsako vloženo pismo narediti zapisnik, v katerem je treba omeniti kraj, dan, mesec in leto hranitve, ime hranivca, znamenje prevzetih pisem in osebe, kterim se imajo pisma po volji vložnika izročiti. Položnik dobi na prošnjo poverjenje shranjenega pisma ali pa prejemno poterdilo, in smé, če ni kaka druga oseba pravice do dalj shrambe zadobila, v vsaki dobi ga nazaj tirjati.

Notár mora vse spise po tekočem opravilskem številu uredjene na varnem in suhem mestu svojega stanovališča ali zaperte pisarnice skerbno hraniti, in kolikor ni po postavi dolžen, dajati naznanila iz spisov, ima ostro dolžnost, spise skrite imeti in zastran njih molčati. Spisi notárja, kterega uredna delavnost je nehala, ali ki je bil prestavljen na drugo mesto, se imajo oddati notarskemu pismohranišču, ktero je na mestu slednje zborne sodnije prve stopnje napravljeno, in prejema in dalj časa hrani spise in pečate notarjev, ki od urada odstopijo ali umrejo.

Notárji kakor sodni komisarji sledeče opravila oskrebujajo: a) zapisovanje za merličí, in opravljanje drugih pri obravnavi zapuščin in v sirotskih rečéh potrebnih djanj, pri kterih ne gré za sodno razsodbo; b) sodne cenitve v pravih in zunaj pravih; c) sodne prodaje premakljivega blaga v pravih in zunaj pravih; d) prodaje nepremakljivih posestev zunaj pravih.

Notárji imajo za tiste uredske djanja, za ktere so v posebni tarifi odločbe zapopadene, plačilo dobivati po ondi ustanovljeni meri; zaostale djanja se morajo zastran plačila dogovoriti z dotičnimi ljudmi in če se ne morejo z njimi porazumiti, ima plačilo sodnija odločiti. Plačilo za sestavljanje in narejo pisem, kterih reč je v odločenem znesku vrednosti izrečena, znaša, če reč ne presega 200 gold. 1 gold.; če presega 200 gold. pa ne 500 gold. 2 gold.; če presega 500 gold. pa ne 1000 gold. 4 gold. in ako 1000 gold. presega, gré notárju odstotni prídavek, ki znaša 3 kr, od vsacih 100 goldinarjev. Za sestavljanje in narejo dolžnih pisem in odstopov, oddolžnih pisem (pobotnic), zakupnih in najemnih pogodb in menje, ter za notarske spričbe, za poverjenje izdajbe so posebne večidel še manjše plačila vstanovljene.

Ako notár kako uredsko djanje zunaj notarjeve pisarnice opravi, mu razun prislužka gré 1 gold. kakor plačilo za oddaljenje, pa tudi voznina, če se mu ne pošlje voz. Razun prislužka poteguje notár tudi pisnino, ktere za pervopis, kakor tudi za prepis, in sicer za stran po 25 verst, vsaka po 15 slogov, 6 kr. znaša. Samo za opravila, ki so nenavadno obširne, zlo težavne in za ktere je velika odgovornost, smé notár terjati svojemu izrednemu trudu primerno plačilo. Notár ima pravico, kakor hitro je zapis dognan, tirjati svoje plačilo. Če začeti zapis brez njegovega zadolženja nedokončan ostane, mu gre primerno povračilo. Za opravila, ktere notár na posebno prošnjo vdleženca o nenavadnih urah, to je od 7. ure zvečer do 8. ure zajutra stori, se plačilo za polovico zneska povikša. Kar se tiče dolžnost, plačila notárjem kot sodnim komisarjem za njih opravke odrajtati, in njih iztirjanje, veljajo predpisi za poterjevanje sodnih davšin. (Dal. sl.)

Jezikoslovne reči.

Cirilica.

Spisal Matija Majar.

Naše „Novice“ gledajo, kolikor mogoče, na vse potrebe Slovincov; zato najde v njih vsaki bravec nekaj važnega za se, in zato so nam tako mile in drage in ravno zato jih

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 2. septembra 1857.

Tečnost merve (sená) v primeri z drugimi pridelki.

Letos je senó drago; tedaj se ga bo živini manj dajalo ali se bo celó nadomestovalo z drugo klajo. Da pa se v tem prava mera — ne preveč ne premalo — zadene, je treba, da sleherni gospodar vé, koliko imajo razni pridelki po primeri živeža ali redivne moči v sebi.

Navada je, da se s senom ali z mervo primerjajo drugi pridelki. Naj „Novice“, čeravno so od te reči že govorile, ravno zdaj našim gospodarjem v spomin prinesó te razmere, da prevdarijo, kaj bolj kaže pokladati živini gledé na ceno tega ali unega pridelka in pa na redivno moč njegovo.

Sploh se rajta, da 100 funtov (ali 1 cent) dobrega (sladkega) sená redí ali zaleže toliko kot

reži	51 funtov	grahorčneslame	159 funtov
pšenice	45 „	ječmenove	295 „
ječmena	54 „	prosene	250 „
ovsa	59 „	ovsene	235 „
koruze	32 „	koruzne	400 „
grahore	50 „	pšenične	400 „
boba	64 „	režene	442 „
turške detelje	89 „	krompirja	201 „
nemške „	98 „	korenja	276 „
štajarske „	88 „	pese	220 „
lečne slame	163 „	repe	540 „

Nekoliko iz zgodovine iznajdb sploh.

(Dalje.)

III.

V krajih, kjer niso imeli ljudje z domačimi, pa tudine z divjimi živalmi opraviti, kjer je pa narava žita in družih koristnih sadežev dajala, so začeli ljudje zgodaj se s kmetijstvom pečati. Stanovitnih prebivališč so si naredili in bolj složno in pokojno so živeli. Ko še niso imeli ne drevesa, ne brane, ne lopate in družega orodja, je bil dober hlod lesa in roke so mogle pomanjkanje poljskega orodja domestovati. Ko niso imeli ne kóse ne serpa, so mogli rastljine tergati in puliti. Mlatičev ni bilo in žival je mogla zernje iz žita méti. Zernje so jedli ali sirovo ali pa so ga med kamnjem méli, dokler niso mlinov znašli.

Da so ljudje ogenj spoznali in se naučili, ga delati, je dobrotljivi Bog skoraj da s tem za ljudi skerbil, da je blisk kako vnetljivo reč vžgal. Morebiti da so ljudje tudi vidili, da so se s tem iskre pokazale, ko je terd kamen na kako rudo priletel ali padel. Zna biti, da so take iskre na kako reč padle, katero so vnéle; da je ta reč kaj časa tléla ali clo goréla in na rečéh, s kterimi je v dotiko prišla, moč razodéla, ktera je ljudi očitno učila, kako ogenj rabiti. Tako so mogli ljudje tudi spoznati, da ogenj mraza varuje, da v tamni noči svéti, da jim zamore jedila péči in kuhati, rudnine topiti itd. Rudnine topiti jim je morda najpervo kak gojzden požar, ali pa tudi kak podzemeljsk ogenj pokazal,

in ko so se naučili rudnine v svoj prid obračati in topiti, jim je bilo mogoče, mnogo lesénega in kamnenega orodja opustiti in namesti tega močnejega rudnenega, zlasti železnega se posluževati. Rud so našli včasih na poveršji zemlje ali pa v zemlji, iz ktere so jih kopali. Globočjeje in globočjeje so kopali in dalje in globočjeje ko so kopali, več rud so dobivali. Tako se je rudništvo začelo. V prednji Azii in Egiptu so imeli neki že v starodavnih časih rudnike. Da niso bili taki, kakor so današnji, si je lahko misliti.

Zdaj je bila marsikterim iznajdba bolj lahka in vspéšna pot odperta. Ljudje so se v marsikterem ozéru začeli omikovati, pa se vé, da ne povsod enako.

IV.

Če človek v družbi živí, dobiva v nji vselej priložnost, moč svojega duha buditi in vaditi, in to temveč, kolikor večja je družba in kolikor večje so njene potrebe. Vsak bi rad družega prekósil, vsak bi rad kaj bolje storil memo družega. In tako se izcimijo v človeku po mišljenji in prizadevanji nove misli in iz téh nove iznajdbe. Tudi žlahno prizadevanje, svojemu bližnjemu koristiti, spodbada marsiktero glavo k novi delavnosti, in ga napelje k iznajdbam, ktere življenje bolj složno delajo in ználosti množijo. Med poslednje se štejejo tudi iznajdbe za izbistrovanje uma in za naučenje prav koristnih, in deloma prav vzvišenih védnost. Tako prihaja človek bolj in bolj popoln. Bolj urno napredovanje omike se je pokazalo zlasti od časa, ko so krepki močje države ustanovili. Obertnije in kupčija so odslej dalje in dalje korenine poganjale.

Narayoslovska drobtinica.

Zakaj molí pès jezik iz ust, kadar mu je vroče?

Na vprašanje, zakaj pès pri vročini jezik iz ust molí, marsikdo ne vé družega odgovoriti, kakor: „zato, ker mu je vroče.“ Gojzdnarji, lovci in drugi pešljubci pripovedujejo z modrim obrazom od svojih psov, da se potijo le po jeziku, ki ga iz ust molé, in da zategavoljo, ker niso po truplu od potú mokri, jim ne škoduje merzla pijača. Zoper to bi skoraj nikakoršnega opazka ne bilo treba, ker pot odločujejo le zeló majhni v koži ležeči mehurčki, ki imajo ustja skoz luknjice poverhne kože. Ker pa teh mehurčkov s poverhno kožo vred jezik nima, ampak njegova koža drugačne lastnosti ima, tudi ni govorjenja, da bi se potil pès po jeziku.

Pravi vzrok, kteri psu ohlajenje vzrokuje, je deloma ta, da pljuča nekoliko nadomestujejo kožno hlapenje, deloma pa ta, da ko pès jezik iz ust pomolí, vzdigne jezikovo korenino, proste končke jezikove kosti (Zungenbein) z vsemi sosednimi mišicami. Zato se prostor krog jezička spremeni, in zamore več zraka teči proti njemu. Ker veliko hladnega zraka v sapnik teče, mora biti prijetno hladni občutek v gerlu, kterege še poviša hitro sopenje, ki je pri hitri hoji potrebno. Ker pa pri tem povžite stvari hitro se prebavljajo in veliko gorkote vzrokujejo, se psu ni treba bati, da bi se prehladil pri hitrem ohlajenji. Stari psi se zatorej tudi veliko poprej prehlade.

Tušek.

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v saboto 5. septembra 1857.

Zadrega s klajo v letu 1857 in zlasti v pomladi 1858.

„Novice“ so že enekrat govorile od pomanjkanja klaje, ktero žuga gospodarjem, in svetovale to in ono. Tudi drugi kmetijski časniki prevdarjajo to nadlogo. Čujmo, kaj svetuje časnik štajarske kmetijske družbe.

Kmetovavec je letos prisiljen, varovati klajo, kar je imá, in pa tudi listje pokladati. Nihče naj ne misli, da je naš namen, komu stare reči, ktere so že znane, na dolgo in široko priporočati. Opomnimo le memogredé, da se dá s tem marsikaj prihraniti, da se klaja razreže, na debelo somélje (razšrota), popari, v vodi zmehčá; — mogoče je tudi s soljó klajo, ktera po videzu ni kaj velike céne, zboljšati, zlasti če se poprej sol razpustí in potem klaja z njo poškopí; — lanene in ogeršične preše (Oelkuchen) naj se kupujejo in goveji živini po 3 do 8 lótov na dán dajejo, — namesti slame naj se kaj družega nastilja, n. pr. pesek, mahorka (Moorerde), šota itd., slama pa živini pokláda.

Drevésa, katerih listje je téčno za klajo, so murva, jésen, vinska terta, akacija, javor, kostanj (ne divji), léševna, tópol, hrast, bukva. Naj tedej vsak kmetovavec mladike téga drevja nabira in v butarah hrani.

V mnogih mnogih krajih ne bo nič otáve in srečni so kmetje, če morejo na take travnike še živino na pašo goniti. Da pa paša, kolikor je mogoče, hasne, ne sméš živine pustiti, po pašniku létati. Goveda moraš z konobci (štriki) ali verigami skleniti, na pašniku kol zabiti, na ta kol živino privezati in jo tako dolgo na tem mestu pasti, da vso pašo popasejo kolikor je dosežejo. Potem se kol kam drugam zabije. Tako se ravna tudi na dételiščih.

Kaj je počéti, da bomo létošno jesén in prihodno spomlad zgodaj zelene kerme imele? Družega ne bo storiti, kot koj proti malemu Šmarnu ozimne reží na dobro pognojene njive gosto sejáti, jo v pozni jeseni pokositi, to bilje s slamo mešati, v dolgo rezanco porézati in živini pokládati. Prédén v spomladi rež začne klasje gnati, naj se pa enako déla. Pa ne pozabi, vaejano rež povaljati, da enakoméneje in hitreje poganja.

Nazadnje ne moremo kmetovavcom zamolčati, da divji kostanj tudi dobro tékne goveji živini. Pa raztolči ga je pred treba in po malem dajati. Tudi turšični omúljeni sterží, pa le raztolčeni in razmočeni, so téčna kerma. — Jesénovo listje tékne pa zlasti v krajih, kjer se z vino-rejo pečajo. V grabnih, ob potokih in ob gojzlih jih bolj po gostem saditi bi pač ne škodovalo. Sej tožijo vinčarji skoraj vsako leto, da jim klaje manjka in zavoljo tega tudi v vinograde več, ko je treba, segajo. Jésénovo listje je tako dobra klaja za živino, da na gornjem Štajarskem jesénovo drevje imenujejo senožeti v zraku (ljuftu).

Gospodarska skušnja.

(Skušnje z bivcom). Časnik marske kmet. družbe piše od bivca razun več družega tudi tóle: „Bivec, kateri se je veliko krepkejšé zoperstavil hudi zimi leta 1855 kakor pa navadna ogeršica, je tedaj vreden, da ga še bolj obraj-

tamo kakor ogeršico. Bivec je v vsem bolj močna rastljina kakor je ogeršica, in kar je tudi pomina vredno, je to, da zajic, ki se je lotil ogeršice, se ni dotaknil bivca. — Bivec se ravno tako obdeluje, kakor ogeršica. — Cent bivcovega semena dáje po 3 do 4 funte olja več kakor ogeršica, po preši pa ostane izprešanih potíc (Oelkuchen) tudi za 2 funta več pri centu. Stroče in slama ogeršična in bivcova ste si zeló enake vrednosti.

Nekaj k peršu na siru.

Odgovor na vprašanje v 68. listu.

Ta živalca pride narpred na tiste sire, kateri niso v deli dobro otisnjeni. Te živalce iz sira pregnati, naj se vzame malo frišnega mleka in naj se dá zasiriti. Ta nova zasirjena siratka naj se natanko po červivnem starem siru od obeh krajev položi; berž boš vidil vse červice *) iz starega sira na novo siratko priti; potem jih doli pobriši in nazaj položi tako, kakor pred; dokler vsi vùn ne pridejo, za poredom obračej sir in tako bo sir červičev prost in dober ostal.

Drug pomoček je, naj se vzame nov železen cvek ali žebelj (zato ker je nov bolj snažen od starega) in z njim naj se červivi sir na več krajih tudi od obeh krajev tako prehovsa in potem z dobro gorkim oljem malo popra notri po tistih luknjah nalije in okoli namaže, bo tudi sir červičev prost in mehko skorijo imel.

Miha Milbč.

Nekoliko iz zgodovine iznajdb sploh.

(Dalje.)

V.

Mnogo in mnogo reči, ki so bile v starih in pa tudi v poznejih časih iznajdene, je bilo po naključbi iznajdenih. Prav mnogo teh iznajdb, zlasti novejših časov je pa vspeh globocega premišljevanja, ejstro- in bistroumnosti in vaje. Če pa preudarimo celo versto iznajdb po neštivilnih potrebah ljudi današnjega dné, od vsvarjenja zemlje do danes, vidimo, da je med tem več tavžent lét preteklo, da je bilo v poslednjih stoletjih novega časa več novega iznajdenega, kakor préd v tavžent letih.

Da niso vsi narodi zemlje enako napredovali, da so nekteri po poti izobraževanja ročno naprej stopali, drugi pa dalje, dostikrat silno dalje zadej ostajali; in da je tudi v časih izobraževanje tako hitro odsedalo, da bi sméli reči, da je letélo, pri družih pa le lézlo, kakor polž, še pri družih pa še tako ne; da se še zdaj na zemlji ljudstva nahajajo — tako imenovani divjaki — kateri so še vsi v prvotnem stanu nature: zamore vsega tega marsikaj krivo biti, n. pr. kakovost dežele, v kateri ljudje prebivajo, pridelki in obnebje ta-

*) Gosp. dopisnik govori tukaj povsod od červičev; v 68. listu pa je bilo natanko razloženo, kaj je perš, kaj so červi v siru, in da to ni vse eno. Prosimo tedaj to dvoje dobro razločiti in nam potem povedati: ali se je siratka po skušnjah tudi proti peršu poterdila ali le zoper červe? — Košena moka je moka iz kosti, kakor košena žljica žljica iz kosti. Vred.

jiste, navada enoličnega življenja, zlasti zavoljo prevelike daljave od družih narodov itd. Pomislimo le živež, obleko in stanovanjska tistih divjakov, kateri se še zdaj v mnogih neobdelanih deželah nahajajo. Kako sirovo je vse pri njih! Pomislimo pa mnoge reči, ktere služijo Evropejcem za živež, obleko, prebivanje, razveseljevanje itd. Kako mnogo-verstne, kako ugodne, kako lepe so té! Se vé, da živimo mi Evropejci tudi v kaj umetno osnovanih državah, zamorci in Hotentoti pa v svobodni divjosti. Pa vendar so bili časi, da so bili narodi, kateri stojé zdaj na najvišji stopnji izobraženja, unim divjakom v neumnosti in nevednosti podobni. Sej so ti izobraženi narodi še pred 200 leti v copernice verovali in, Bogu bodi potoženo! marsikje še danes verujejo. Sej pred 450 leti še bukev niso iméli. Sej pred 1000 leti še ni bilo povsod mest in vasí, kakor jih je zdaj!

VI.

Da je bilo pa že v starodavnih časih narodov, kateri so uméli pridelke matere zemlje izverstno rabiti in požlahnovati, kateri so iméli sploh že mnogo znanost, to se mora pač zlasti kakovosti njihne dežele pripisovati. Tako je v Indii zemlja sila rodovitna in bogata obrodov vsake verste, kakor n. pr. kožuhovine, bombaževine, rastlin za barve, dišav, žlanih in nežlanih rudnín, žlanih kamničev, biserov itd. Tako je zidarstvo v Indii že zgodej visoko stopnjo dospélo. Že v starodavnosti so imeli tú krasnih umetnijskih izdelkov, dragocenih olepsij itd.

Enako so se stari Egipčani z veličanskimi zidarijami obnašali, kakor tudi v zemljomerstvu, zvezdoznanstvu in zdravilstvu. Z iznajdbami in obertnijami so še posebno Fenicijski sloveli, in med družimi se pripisuje njim iznajdba stekla in barvanja. Umeli so tudi tkati, lepoticje in lišparije, zlatenine, srebernine in blago iz kositarja, slonokosti, goravca (Bernstein) itd. izdelovati. Tudi izverstni mornarji so bili. Tudi Babilončanje so bili umni tkavci. Izdelovali so dragoceno svilinino, vsaktere lepoticje in lišparije, pečatne perstane, lepo dišeče vode in mazila. Kaldejci so bili izurjeni zvezdogledi, malarji itd. (Dal. sl.)

Odperto pismo

o zadevah lepoznankega časnika.

Mnogokrat ljube „Novice“ preblago željo naznanujejo, da bi se kde beletrističen (lepoznanek) list rodil, pa vse ostane tiho in brez vspeha, ravno ko da bi se bob v steno metal! Vredništvo „Novic“, gosp. Matija Majar in gosp. Žavčanin so vže govorili o tej reči in še več drugih slavnih mož je to željo razodelo. Govori in piše se, se vé da lahko o tem, pa poprijeti se te reči si le nikdo ne upa! Tudi smo vže v „Slov. Prij.“ odperto pisemce gosp. dr. Razlaga čitali nekaj jednakega našim željam, al tudi na ono se nihče ni oglašil. Že samo na tihem se zdihuje in beseduje od beletrističnika, pa blaga želja se vendar ne spremeni v djanje. Tú veljá začeti, in, kakor je Bog v nebesih, bode početje dobro šlo od rok. „Nisam Bog ni prerok — ma če to tako biti!“ Naše drage „Novice“ ne morejo vsega tiskati, kajti njih namen in pravilo ni samo za slovstvo.

Rekel bode morebiti kdo, kaj to berbram, to je vže tako znano; al namen teh verstic je le, še jedenkrat to važno reč sprožiti. Veste kaj! Ali bi se ne dala rajna „Bčela“ iz temnega groba v nekoliko drugej obliki zopet obuditi in oživiti? Jeli bi se ne podstopil sopet častiti gosp. Anton Janežič vredništva? Založnika (morebiti g. Leona v Celovcu) bode vže mili Bog dal, za pisatelje pa skrbeti ni treba. Od začetka bode se vé da težko delo, ker vsak začetek je težak, in pomanjkovalo bode morebiti dnarja, — pa s časom, kaj veljá, da bode? Oh, ko bi se pač kaka blaga duša našla in vsaj nekaj za ta namen darovala! Beletrističnik naj bi od kraja samo dvakrat na mesec izhajal, vselej na celej poli in naj bi se mu pridevala „literarna do-

klada, koja bi donášala oznanila in pretrese novih slovenskih knjig in druge mične literarne drobtine. Pozneje pa bi list znal vsak teden izhajati. Naj bi se pa tudi nekaj sestavkov v cirilici po nasvetu gosp. M. Majara tiskalo. Prav izverstnemu pisatelju naj bi se platilo vsaj nekaj za polo dobre robe. Tako bi tudi mični in izverstni zabavni spisi se rodili! Naj pa bi tudi pervincom bilo pripušeno se vaditi in poskušati. Cena lista naj bi na leto ne hodila čez 3 fl. sr. Če vže častiti gosp. Janežič ne more za veslo poprijeti, naj bi se vsaj kdo drug tega lotil; saj jih imamo, hvala Bogu, precej za to pripravnih mož! Le začnite, bode se vže dalo!

To so moje nježne misli; ako kdo boljše ima, naj jih pa oznani. Prosim gosp. Janežiča, naj po „Novicah“ svoje mnenje razodenejo. Menda bodo večidel mojih misel. Bog daj, da bi tudi ta moj glas ne bil le „vanum desiderium“ in da bi o novem letu se vže veselili „Bčelnega vstajenja“.

V Velenjskem gradu mesca avgusta 1857.

Vijanski Janko.

Potni listi.

III.

Preljubi moj!

Iz solčavskih planin.

Glej me med visokimi planinami — v slovenski Švajci. Ko stopim v to prijetno dolino, mi pridejo Jean Paulove besede na misel: „In diesen Gegenden ist alles still, wie in erhabenen Menschen“. Potoval sem skoz prijetno savinsko dolino in sicer skoz vesí: Levec, Pletrovšče v Žavec.

V Pletrovščah je prekrasna cerkev D. M. lepo okinčana in ima narimenitniše orgle na Slovenskem. Pridi enkrat sem v to cerkvo in nadahnila Te bode goreča pobožnost; pozabil bodeš muke in težave sveta.

V Žavci najdeš, kar bi si ne bil mislil, že dosti „comforta“. Žavčani imajo kavarnico, biljard, igrajo celó v časih nemšk teater, čeravno so čisti Slovenci. Tako pohlevna slovenščina še zmiraj ne smé pri oni mizi jesti, pri kateri košata nemščina. Vendar tudi v Žavci ima slovenščina svoje verle prijatelje.

Ti veš, ljubček moj, da „tourist“ poveršno piše, in se ne spuša v globoke pretresovanja učenih reči, ali vendar, ker je starinoslovje moja nesrečna „pasion“, naj ti priobčim, da sem na severni strani farne žavske cerkve vidil kamnato žensko podobo prav koštravo in kerkasto.

Iz Žavca se pride k sv. Petru. Tú sem Ti našel Tebi dobro znanega sošolca, kateri je po doveršenih juridiških študijah domú šel, in sadaj sluje daleč okrog za narizverstnejšega — kuharja. „De gustibus non est disputandum“ — al veruj mi, v nobenem hotelu parížkem ne bodeš tako dobro obedoval, kakor pri „Saulu“ šenpeterskem.

V Mozirji sem našel verlega prijatelja najnega sošolca farmeštra Ignacija Orožena, spisatelja celjske kronike, in v njegovi družbi in v družbi njegovih bratov sem se podal v Solčavo.

Prekrasna je gornjosavinska dolina. Na prijetnem griču stoji lepi frančiškanski samostan Nazaret. Na desni strani Rečica, v kateri je dosti let živel znani slovenski pevec farm. Lipold. Njegov vnuk v Mozirji ima debel rokopis Lipoldovih pesem. Prebral sem nekoliko listov, in veruj mi, marsiktera bi zaslužila pogledati beli svet. Naj Lipoldovim pesmam služijo „Novice“ in „Drobtinice“ za oglasnice! Veje v teh pesmah zdrav duh in večidel imajo značaj, da ga prav poznamljam z nemško besedo „naturwüchsig“. Nekterim ne manjka tudi estetične vrednosti.

Ker so moje noge preslabe za visoke planine bile, se nisem podal na oestro Desko in stermoglado Ojstrico, ampak sem pustil to veselje svojim spremljevalcem.

Do Lubna smo se peljali. Lubno stoji med samimi lubi (bregi); odtod ime; je lep pa tudi drag terg. Plačati sem mogel za eno posterv toliko, kolikor v Beču v Mača-

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 9. septembra 1857.

Kako se po novi postavi sprejemajo učenci v dunajsko vojaško živinozdravniško šolo, in kakošen dobiček jih potem čaka.

Deržava potrebuje na vse strani živinozdravnikov. To potrebo spoznavši, je visoko vladarstvo razglasilo, da bo jemalo po novi osnovi učence živinozdravilstva, vojaškega in nevojaškega stanú, v cesarsko živinozdravniško šolo na Dunaji, in to že v začetku prihodnjega šolskega leta.

Učenci so razdeljeni v take, kateri vživajo na cesarske stroške, tedaj brez plačila v tej šoli živež in uk; in pa v take, kateri za to plačujejo. Učenec terpi 3 léta.

Kdor hoče v to šolo vzeti biti, mora biti iz našega cesarstva domá. Ne smé manj kot 17, in ne več kot 24 lél star biti; mora biti terdnega zdravega života in popolnoma pripraven za spolnivanje vseh dolžnost in za opravljanje vsega, kar vojaški živinozdravniški poklic tirja; mora skazati, da je z dobrim vspéhom nižje gimnazijalne ali pa nižje realne šole izdelal; da se je vseskozi lepo obnašal. Kdor hoče v to učilišče priti, mora o vstopu v to šolo 100 gold. za opravo zalóžiti. Sinovi nepremožnih staršev, kateri se izkažejo posebno izverstnimi šolskimi spričevali in s spričevali, da je njih obnašanje prav lepo bilo, se vzamejo tudi brez teh 100 gold. Po dokončanem uku in opravljeni ostri preskušnji dobí učenec diplom, in se zaveže osem lét kot živinozdravnik pri cesarski armadi služiti.

Vživajo in dobivajo pa taki učenci:

Stanovanje in vés živež tako, kakor v cesarskih vojaških akademijah; — 10 fl. vsak mesec za obleko, bukve, pripravo za pisanje, hranjenje perila, ki ga morajo od doma imeti. 2 fl. téh dnarjev imajo za svoje posebne potrebe. Ucé se živinozdravilstva zastonj, in ne plačujejo tako za ostre preskušnje in diplom, kakor morajo učenci civilnega stanú plačevati.

Ko učenci uk dokončajo in ostre preskušnje opravijo, postanejo živinozdravnik in dobé diplom, s katerim prejmejo vse pravice, katere grejo sploh vsim na c. k. živinozdravilskem inštitutu poterjenim živinozdravnikom. Ko diplom dobijo, pridejo kot nižji živinozdravniki s 300 fl. letne plače v armado, in zamorejo scasoma živinozdravniki 2. in 1. razreda postati in po 400, 500, 700 in 900 fl. plače in vse, kar jim še gré, dobivati. Kadar taki vojaški živinozdravniki za kako civilno cesarsko službo prosijo, jim gré, če so 12 lét kot vojaški živinozdravniki dokro služili, prednost pred vsemi civilnimi živinozdravniki.

Učenci, kateri pridejo na cesarske stroške v učilišče, dobivajo živež in stanovanje zastonj, drugi morajo pa vsako leto 250 gold. plačati, in sicer vsacega pol leta polovico naprej pri vojaškem poveljniku učilišča. Učencem, kateri plačujejo, pa so se v 1. šolskem letu prav dobro obnesli v učenju in zadržanju, zamore po nasvetu učilišnega vodja in poveljnika za ostali čas uka armadno nadpoveljstvo plačo spregledati.

Starši ali skerbniiki takih mladenčev, kateri želé v to učilišče kot vojaški učenci ali na cesarske ali pa na svoje stroške priti, imajo do 10. avgusta prošnje pri vodstvu c. k.

vojaško-živinozdravilskega inštituta na Dunaji položiti. V téh prošnjah mora biti s spričevali dokazano, koliko so stari, da so jim bile koze cepljene, da so terdne postave, kar mora vojašk zdravnik poterjati; dalje da so dobrega zadržanja in verh tega še priložiti vse šolske spričevala. Tako ki so prenehali svoje uke, morajo skazati, kaj so počeli ob času tega prenehanja. V prošnjah za sprejem v to šolo je tudi izreči, da o sprejetju v to učilišče bojo plačilo za domače potrebe s 100 gold. odrajtali, taki pa, ki bodo na svoje stroške se učili, za stanovanje, hrano, obleko in druge potrebe polovico tega plačali, kar je ustanovljeno. Zraven tega mora prosivec zavezno pismo (revers) priložiti, katero je sam spisal in oče ali skerbniik (irof) poterdil in še dvé priči podpisale, in v katerem se zaveže za 8 let v vojaško živinozdravniško službo stopiti. Izmed prosivcov se bodo najpervo najugodnejši tistih jemali, ki sami plačujejo, potem še le taki, ki se na deržavne stroške učé. Prošnje se morajo do 10. avgusta *) položiti, ker se na pozneje ne porajta, in tisti, ki so v učilišče vzeti, morajo v poslednjih 10 dneh septembra v učilišče priti.

Učenci civilnega razdelka se bodo v to učilišče jemali po postavah za civilne učilišča veljajoče, in dobivajo uk enako, kakor na družih živinozdravniških učiliščih cesarstva.

Nekoliko iz zgodovine iznajdb sploh.

(Dalje.)

VII.

Kdo je v starodavnih časih to ali uno iznajdel, potem kje in kdaj? ni natanko znano. Še najvažneje in najumneje iznajdbe tistih časov, kakor postavimo, iznajdbe pisanja rajtanja, zvezdoslovja, zdravilstva, umetnost kruh peči, présti, tkati, rudo topiti in kovati itd. segajo v tamne starodavne čase. Stari so v iznajdbe vselej kako basen ali pravlico vpletali. Zavoljo tega se pri takih prigodbah ni nič prav vedlo, kako in kaj. Navadno je mogla vsaka nova in koristna reč, katere izvirka niso zamogli povedati, od katerega njih bogov ali junakov izhaja. Tako so Egipčani iznajdbo rudnin bogu Oziridu pripisovali, in Sol, Oceanov sin, je po njih pravlici znanstvo rudnin iz iztoka čez morje v Grécijo prinesel. Titanom sploh se zahvaljujejo stari Greki za prvo poznanje rudnin in njih izdelovanja. Ko so pa Titan pokončani bili, je z njimi tudi to znanje v Grecii minulo; potem pa so Kádem in drugi novi naseljenci rudništvo v tej deželi sopet obudili. Egipčani pripisujejo iznajdbo drevesa (pluga) in sejanja žita tudi Oziridu; Greki in Rimci pa menijo, da je Cérera drevó iznašla. Saturn ni le serp in kôso, temuč tudi cepljenje drevja iznašel. Vulkan je oče kovačev, — Bakus ali kakor drugi terdijo, Tifon je učil vino delati. Grekom velja Minerva,

*) Kdor letos že ni prošnje položil na Dunaj, je, se vé da, ne more zdaj več, ker je za prihodnje leto že prekasno. Da pa zanaprej se bo vedil ravhati, kdor gimnazijalnih ali realnih učencov se želi k živinozdravilstvu podati, smo na prošnjo od več straši natisnili vse ravnila natanko! Vred.

Fëničanom Noema kot prva predica in tkalka. Merkur je bil prvi zdravnik, Apolon prvi ranocelnik, in Eskulap je po mnenju Grekov in Rimcov zdravilstvo bolj spopolnil. Iznajdbo vozov pripisujejo Greki in Rimci tudi bogovom. Homer imenuje Minervo, Ovid pa Vulkana prvega kolarja. Koliko vére in gotovosti je v té basni staviti, ni treba obširneje razkladati.

VIII.

Toliko je pa gotovo, da se je mnoge prav važnih reči ob času med Abrahamom in Mojzesom iznajdlo. To nam prav jasno pričujejo Jobove in Mojzesove bukve. Znali so takrat že sočivje in meso kuhati, meso péči, žito mleti (čeravno ne prav somlévati) in nekak kruh iz njega péči, olje iz olivk iztiskovati, kože staviti, prejo presti in platno tkati ter oblačila šivati. Pečali so se že s poljedelstvom in živinorejo, tudi vertnarstvo so že poznali. Imeli so drevó, se vé, da ne tako, kakoršno je naše, brano, serp, mlatišnico, tiskavnico za olje (préšo) itd. Dalje jim je bilo rudarstvo že znano, namreč so umeli že v gorah kopati, v jamah kuriti; imeli so plavše, fužine, kladva in nakove. Kovali so že bronaste uhane, perstane in druge lepотиje; obrezovali drage kamniče, imeli so zlate in sreberne dnarje.

Gotovo je dalje, da so Greki že sirovo maslo in sir poznali; Greki in Rimci so sploh že drevje cepiti znali, in da so Rimci ne samo, kakor drugi narodi pred njimi, že ročne mline in mline s konji, ampak tudi že mline na vodi imeli.

Tiče v zanjke loviti so znali že o Davidovem času; tudi so Greki že vabljenkov, mrež in limanc za to se posluževali. V starih časih so tudi štirinožne živali v mreže in zanjke lovili. Iz Virgilija vidimo, da je tudi čbelarstvo že starim narodom bilo znano. Njive gnojiti so umeli že najmanj 600 let pred Kristusom. Še pred so jedli jagode divje terte ali pa so pili sok iz žmetih vinskih, kakor tudi sok družih jagod.

Stari so imeli, ne le kamnitno sol, ampak tudi sol iz morske vode narejeno. Dragocena svilna roba in druge drago barvane tkanine, steklene posode, steklene zerkala, lončene posode itd. pričujejo, da so bili stari narodi v teh rečeh precej omikani. — Perve barke so bili čolnici, v začetku izdolbljene stebila drevés. Stari Feničani so imeli pa tudi že dobre barke. Gréki in Rimci so poznali solnčne in vodne ure, ktere se pa že pred njimi Kaldejci in Egipčani iznajdli.

Z zdravilstvom so se že stari Egipčani pečali; sploh je to ena najstarejih umetnost. Najstareji vertje, kakoršne so imeli že morda ob času Mojzesovem, se ne dajo primerjati s sedanjimi. Ako pa pomislimo v zraku visečih vertove babilonske kraljice Semiramide, od katerih Plini govori, sadne in cvetlične verte Hesperid, Sircov itd. sploh zabavno vertnarstvo Orientalov, zlasti Kitajcov, moramo spoznati, da so bili stari narodi že umni vertnarji.

Boba in répe, ki se šteje med najstareje jedila iz rastlinstva, so imeli Greki in Rimci že več plemen; pa tudi že čebulo, luk in več družega sočivja so poznali. Prebivavci srednje Evrope, kateri so bob, repo in take sadeže posebno radi jedli, so tudi že zgodaj špargeljne sadili. Današnje dni ni razun žita v teh in tudi v naših krajih med vsimi sadeži nobeden bolj obražtan in koristen, kakor krompir, ktereja je Anglež Franc Drake v letu 1586 iz Brazilije v Evropo prinesel. V naših krajih so še le pred kakimi sto leti spoznali, kako dobroto nam je Bog s krompirjem poslal.

Ozir po svetu.

Kako se vdove Indijanov sožigajo.

Marsikteri naših bravcov so že slišali, da vdove Indijanov same sebe sožigajo. Zastran tega so bili pred ne-

kimi leti tudi v angležkem državnem zboru pogovori *), kateri so bili tudi natisnjeni. Iz njih povzamemo sledeče:

Ko je Nizam Adowhn punite (modrijane) prašal, ali je ženi po Šcitrovih postavah zapovedano, se na truplu svojega umerlega moža sožgati, in kako se ima to zgoditi, so mu rekli, da vsaka žena iz plemena Brahminov, Klintriov, Buesov in Soodarov se smé na truplu svojega moža sožgati (zapovedano ji pa to ni), če nima neodrašenega otroka, če ni noseča in če ni manj ko 18 let stara. Če je to, nima nikakor pravice, se na truplu svojega moža sožgati. Vsaka žena, ktera ima sicer kakega neodrašenega otroka, pa ga ima komu izrediti dati, ima pravico, se sožgati.

Če se žene sožgejo, molijo popred skunkule in druge zapovedane molitve. Ta zapoved izhaja od Anjisa, Pisaja, Prihazspati-a in Mooni-a.

Na človeškem životu — pravijo — je 3 in pol milijona dlak, in vsaka žena, ktera se s truplom svojega moža sožgè, ostane z njim ravno toliko let v nebesih. Enako, kakor kdo kačo, ktero hoče ujéti, iz luknje potegne, potegne tudi žena, ktera se sožge, svojega moža iz pekla in prebiva z njim v nebesih.

Ako žena svoj namen izreče, da se hoče sožgati, pa se brani, preden se ceremonije pričnejo, je ne zadéne nikakoršna kazen; ako pa po že opravljenih ceremonijah nima serčnosti več na germado iti, se zamore le s tem očistiti, da se dá zlo tepsti.

Ceremonije pri indijanskih vdovah, ktere se žive sožigajo, so pa take-le:

Prišli smo ob tréh v neko selo — pripoveduje nek potovavec — kjer se je imela vdova sožgati. Pred vratmi svoje hiše je sedela pod nekakim nebom, obdana od nekterih žen in mož, ki so bili menda njene žlahte. Zdaj pa zdaj je podala temu in unemu kak dar, med tem pa je vedno na tihem nekaj žebrala, kakor človek, ki móli. Ni bilo podoba, da se umreti boji. Vsa pokojna in vdana je bila. Po videzu ne čez 28 let stara je bila ljubeznivega, krotkega in prijetnega obličja in lepe postave.

Zlo ginjen sem jo zapustil, da bi po složnosti jamo ogledal, v katero ji je bilo skočiti, ker sem se bal, da bi je pozneje zavoljo silne množice ljudi ne mogel ogledati.

Indijani višjih stanov se nikdar ne dotaknejo nobenega merliča, ker mislijo, da se s tem oskruniijo. Zavoljo tega se pečajo samo ljudje najnižjega stanú z oskerbovanjem, pokopovanjem in sožiganjem mrtvih. Drugače pa je, če se dá žena s svojim umerlim možem sožgati. To veljá kot sveto djanje, ktero vsakemu zasluže pridobiva, ki pri tem pomaga. K temu tedaj ne pripušajo ne rokodelcov ne pokopovavcov, ne sicer koga najnižjega stanú.

Kako četrte ure zvunej sela na planjavi sem našel jamo. Bila je kakih 10 čevljev dolga, 8 čevljev široka in toliko globoka. Metali so ravno derva v njo, da bi strašno žerjavco v nji ohranili in še pomnožili. Kmaló potem zaslišim šum muzike, ki je oznanoval, da se za žertvo namenjena žena približuje. Tisti ljudje, kateri so pred pri nji pred hišo sedeli, so jo spremljevali na tej poti. Pokojno in stanovitno je stopala. V roki je imela z dišečimi nageljčki našpikano limono, ktera indijskim ženam dišečo vodo namestuje in ktero je včasih poduhala.

Vsi so šli z njo k bajerju blizo jame. Vés svoj lišp in vse lepoticje je djala s sebe in ga je razdelila med svoje tovaršice. Ko se je skopala in oprala, se je zavila v široko pavoljnato halo. Tako napravljena se je, slovesno stopaje, s sklonjeno glavo, kakor nevesta v družbi braminov, ki so ji s hvalnimi pesmami in muziko serce delali, jami bližala, ktero so med tem z visocimi plahtami obdali, da bi se žena ne oplašila, če bi prezgodaj gorečo germado zagledala.

*) Angleži so poslednje čase s kaj ojstrimi postavami si prizadevali, to strašno šego skorej v vsih deželah, ktere so v njih oblasti, popolnoma zatreti. Pis.

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v saboto 12. septembra 1857.

Kako ravnati, da dobiva gospodar dovelj mleka od svojih krav?

Pinkertov kmetijski časnik svetuje to-le:

1. Napravi si krav dobrega molznega plemena;
2. pokladaj jim dovelj sirove (frišne) klaje, vendar skerbi tudi za suho klajo (senó in deteljo);
3. skerbi, da senó, otavo in deteljo prav suho domú spraviš, na suhem kraju shraniš in prav terdo pohoditi daš;
4. skerbi, da krave ne dobivajo le čedne klaje, temuč tudi čedno in zdravo vodo;
5. da jim dovelj in suho nastiljaš, in jih vsaki dan štriglaš;
6. da jim dan na dan ob pravem času pokladaš in vsaki dan enako mero; ne enkrat z betom, drugikrat pa s psom;
7. da skerbiš za čisti zrak v hlevu in da se krave včasih pod milim nebom enmalo sprehodijo;
8. da jim dovoliš potrebnega pokoja in ne pripustiš, da bi se kakor koli dražile; z lepo naj se ravna z mlekarci;
9. da jih ne dvakrat, ampak trikrat na dan molžeš; kdor svoje krave le dvakrat molsti dá, dobi manj mleka, tudi je mleko slabeje, ker opoldansko mleko ima največ smetane;
10. da se krava vselej prav čisto pomolze in ji takrat, kadar se molze, enmalo najboljše klaje položi.

Gospodarske skušnje.

(Z mahom obrašene močirne senožeti — Wiesen aus Moor- oder Torfboden — se dajo zboljšati), če se na-nje potrese prav drobnega peska, najmanj za 2 palca na debelo. Pesek pokonča mah popolnoma in je novi žlahni travi stanovit gnoj. Najpripravniji čas take senožeti s peskom potresati je pozimi. Večidel ni treba peska od delec voziti, ker se rad blizo takih zemljiš nahaja.

(Wochenbl. f. L. F. u. H. W.)

(Kako sadne peške sejati, da tudi v suhih letinah in v pešeni zemlji kalijo.) Gosp. K. Fischer, višji vertnar v Frankfurtu, je povedal, kako on to dela, in res gré ta razglas z veliko hvalo od časnika do časnika. Naj ga naznanijo tudi „Novice“ svojim bravcom. Takole Fischer dela in priporoča: „Berž ko je sadje zrelo, se nabere pešk v lonce ali v posode, kakor jih imamo za cvetlice, se shranijo tako, da se vsuje na dno narpoprej nekoliko brodnega peska ali svižca; na-nj se vsuje nekoliko pešk, potem se spet ska in tako naprej, dokler ni lonec poln.

Potem se izkoplje 4 do 5 čevljev globoka jama, kakor je več ali manj loncov s peškami napravljenih, in kadar se je zavoljo miš čez vsak lonec položila dilica ali šipa, se postavijo lonci ali posode ena zraven druge in ena nad drugo; potem se s perstjo zasujejo in ob hudi zimi še z listjem ali gnojem pokrijejo. Tù ostanejo do prihodnje spomladi. Spomladi se za posetev pešká namenjene gréde, ki

so bile že v jeseni poprej globoko okopane, še enkrat okopljejo, in sedaj se vsejejo že kalijoče peške v razorčke tako redko, da ne stojé preveč na tesnem. Zanesti se moraš, da med 100 peškami jih ne bo 10 zaostalo, ako jih le ob presilni suši perve dni zalivaš. Na to vižo tudi v mehki zimi miši ne pokončajo kalijočih pešk in že prvo poletje zrastejo včasih take močne in velike drevesa, da so za cepljenje pripravne.“

Vredništvo vertnarskega časnika „Monatschrift für Pom. u. prakt. Obstbau“ v 7. zvezku letošnjega leta hvali in priporoča Fischerjevo ravnanje ter pravi, da je veliko boljše tako ravnati, kakor pa peške v vodi pred namakati; po Fischerjevem svetu — pravi omenjeni časnik — gleštanjih pešk kalí najmanj tri četert, — v vodi namakanjih pa le deseti del.

(Kruh iz repe). Po mnogih skušnjah se dá tudi iz repe kruh speči, kateri prav dolgo dober ostane. Repa se v ta namen čisto opere in sirova, kakor je, z lupinami vred na ribežnu zriba; potem se režena ali ječmenova moka s polovico ali tretjinko repe v testo zgnjete, in z drožami kakor sicer kruh speče. Iz 3 funtov repe in 3 funtov moke se speče 9 funtov kruha, kateri je več mescev mehak.

(Drevesom se rane na skorji zacelijo najhitreje), ako se zamažejo s salom (svinsko mastjó). Nobeno zdravilo ni tako hitro in dober kup kakor to.

Nekoliko iz zgodovine iznajdb sploh.

(Dalje.)

IX.

Kakor so Gréki že zgodaj mozeve imeli, kateri so v mehaniki in matematiki slovéli, tako so imeli Rimci izverstno-slavne kipotvorce, stavbnike in kmetovavce. V Palestini, domovini Izraelcov, so imeli mnogo živine, dišečih mazil in olj, s katerim so kupčevali in si živež služili. — V Azii je mnogo nerodovitnega svetá, zlasti v pešénih pušavah. V severnih krajih tega dela sveta je premerzlo, v južnih prevroče, da bi mogla narava marsikaj obroditi. Pa Azija ima tudi mnogo rodovitnih dežel, n. pr. taci, katerih gore so bogate žlahnih rud in kamnov. Tudi ima v južnih krajih drazih rastlin in v morji dokaj drazih biserov. Tudi Afrika je bogata naravnih obrodov, pa manj kakor Azija.

Evropa nima toliko žlahnih rud in kamnov, ne drazih dišečij in krasnih rastlin, da bi se mogla z Azijo in Afriko meriti. Zató pa Evropejci ne ovéra prevelika vročina ali pa preosorni mraz v njih delavnosti.

Tako so zamogli Evropejci ne le, kar se tiče umetnost, temuč tudi v učenosti toliko lože najvišjo stopnjo omike doseči. Na tej stopnji stojé zdaj posebno Angleži, Francozi, Nemci Italijani, in — ako Bog dade in sreča junaška — jih morajo tudi Slovani doiti.

X.

Ko so Rimci v naše kraje prišli, menda še ni bilo mest. Ščasoma so bile zidane in z Rimci se je tudi nekoliko omike v naše kraje priselilo. Ali pozneje preseljevanja narodov in z njimi združene vojske so za več časa tudi to

zaterle in še le s kersansko vero so se zopet po malem umetnosti, obertnije in kmetijstvo opomogle. Bolj ko se je število mest naraščalo, bolj se je izobraženje razširjalo. Z mestnimi obertnijami se je kmetijstvo širilo. Močirne, puste, porašene kraje so obdelovali, gojzde posekovali in namesti njih polje nadelovali. To se je zlasti v 14. stoletji godilo. Ta čas so že začeli ceste delati. Pa sploh in bolje delati so jih začeli še le proti koncu 18. stoletja.

Kóla ali vozovi so bili sicer že v starodavnih časih znani, n. pr. Egipčanom in Grekom, in Greki kakor tudi Rimci so imeli že nekake prav krasne kočije. Pa še le v poslednjih sto letih so jih tako popolnoma začeli delati. Če pa še celó železnice, ktere so v poslednji polovici 18. stoletja iznajdli, tū sem štejemo, moramo reči, da ni mogoče, sredstva za urno in po mogočnosti varno prevaževanje ljudi iz enega kraja v druge še na bolj popolno stopnjo povzdigniti.

Tlak so imele sicer že mnoge mesta pred Kristusovim rojstvom, pa še podoben ni bil tlaku današnjih večjih in lepših mest. Nekatere mesta starih časov so imele tudi že, vsaj po velicah ulicah svečavo, n. pr. Antiohija in Rim. Pa dolgo je terpelo, preden je dobrota te naprave povsod spoznana bila. Sej so celó v Parizu še le v drugi polovici 17. stoletja začeli ulice ponoči razsvitljevati, v družih mestih pa še pozneje. Angleži so začeli v začetku tega stoletja z gazom razsvitlovati, pa še le zdaj so začeli v večjih mestih se té svečave bolj poprijemati.

Kaj koristna naprava so naše pošte, in silno veliko so pripomogle k razširjenju omike ljudi in k prijetnosti življenja. Že rimski cesar Avgust je imel pošte, pa misliti se dá, kakošne so bile memo sedanjih. V letu 1793 je Francoz Chappé telegrafe iznajdel. Ta iznajdba se smé gotovo ena najlepših in znamenitih imenovati. Imeli so res že v prejšnjih časih naprave, s kterimi so po posebnih znamenjih si važnije prigodke naznnavali; pa senca današnjih telegrafov niso bile.

Ozir po svetu.

Perstojedci.

Po Alex. v. Humboldt u poslovenil Tušek.

Na morskih bregovih pri mestih Cumana, Nova Barcelona, Caracas, ktere obiskavajo frančiškani iz Gayane o vernitvah iz svojih misijonov, se vé veliko povedati od ljudi pri reki Orinoko, ki jedó perst.

Ko smo se bili vernili iz črne reke (Rio negro) in že 36 dni se peljali po Orinoku, smo bili ostali en dan v misijonu, ki je obljuden od perstojedcev Otomakov. Vasica se imenuje „la Conception de Uruana“ in ima prav prijetno lego pod visoko granitno skalo.

Perst, ki jo jedó Otomaki, je debela, vlažna, prava rumenkasto-siva, lončarska ilovca. Prebirajo jo prav natanko in jo išejo na posebnih krajih brega rek Orinoko in Meta. Razločujejo v okusu ilovco od ilovce in vsaka jim ni všeč. Zgajetejo jo v cmoke 4 do 6 palcov debele, ktero žgó pri majhnem ognji toliko, da se skorja porudeči. Pri jedi pa cmoke spet zmóčijo. Ti Indijani so večidel divjaki, kteri so vražijo poljedelstvo. Med bolj oddaljenimi rodovi pri Orinoku je pregovor, da govorivši od kaj prav nečednega, pravijo: „To je tako umazano, da bi Otomak požerl.“

Kakor dolgo ste reki Orinoko in Meta plitvi, živijo ti ljudje od rib in želv. Ribe, kadar se prikažejo, verh vode, strelajo z pušicami, — lov, pri kterem smo občudovali večkrat Indijane. Ko se reke narašajo v deževnem času, neha ribji lov, ker v globoki reki je kakor v globokem morji težko ribe loviti. Ta čas, ko dežuje, kar 2 do 3 mesce terpi, smo vidili Otomake, ki so požirali strašne kupe perstí.

Dobili smo je velike kupe v njih kočah. En sam Indijan požrè na dan en funt ali še več perstí, kakor nam je terdil zvedeni menih Fray Ramon Bueno iz Madrida, ki je

živel že 12 let med temi Indijani. Otomaki sami tudi pravijo, da v deževnem času *) je ta perst njih poglavitni živež. Sem ter tje pojedó tudi kakega kušarja, kako ribico ali praprotno korenino, če jo morejo dobiti. Da, tako so željni perstí, da še clo v suhem času, ko imajo zadosti rib, vendar vsaki dan po jedi še za poboljšek malo ilovce vžijejo.

Ti ljudje so tamnorudečkasti. Njih obrazi so neprijetni, tatarski. So večidel vsi debeli pa ne trebušni. Frančiškan, ki je živel med njimi, je terdil, da ni zapazil nikakoršne premembe v početji Otomakov med tem, ko so ilovco žerli. Gotovega je tedaj toliko, da Indijani povžijejo ilovce na kupe brez škode za svoje zdravje; da si sami mislijo ilovco redivno stvar, to je: da se čutijo po njenem vžitji za dolgo nasiteni. Pripisujejo to nasitenje ilovci, ne pa drugačnemu živežu, kterega si razun perstí še sèm ter tje prisvojiti vedó. Če poprašamo Otomaka, kaj si je priskerbel za zimo (zima se imenuje v vroči Ameriki deževni čas), pokaže vselej na kupe ilovce v svoji koči. Ali more pa res ilovca rediti? Se zamore perst spremeniti v kri? Ali se z njo le želodec nabaše, in tako občutek lakote potolaži? Na vse te vprašanja ne morem odgovoriti.

Čudno je vendar, da vživanje perstí taji pater Gumilla, ki je vendar zeló lahkovoren. On terdi, da so ilovčasti cmoki dobro namešani s turšično moko in s krokodilovo mastjo. Pa misijonar Fray Ramon Buene in naš prijatelj in popotni tovarš Jan Gonzaley, kterega je požerlo morje na afrikan-skih bregovih z nekaj naših nabirk, sta nam terdila, da Otomaki nikoli ne mešajo ilovce s krokodilovo mastjo. Od primešane turšične moke pa še celó nič nismo slišali v vasi Uruana.

Perst, ki smo jo sabo prinesli, in ki jo je preiskaval kemijsko Vauquelin, je prav sama na sebi in nezmešana. Morda je Gumilla ne razločivši različnih stvari hotel omeniti pripravljanje kruha iz dolzih strokov neke sorte rastline „Inga“. Ta sad, se vé da, zakopljejo v zemljo, da poprej začne se kuhati. Da Otomaki ne zbolé zavolj vživanja tolike perstí, se mi narbolj čudno zdi. Morda je to ljudstvo že odnekaj na-njo navajeno?

V vsih vročih krajih imajo ljudje čudno skorej nepremagljivo željo do perstí, in sicer ne do lugaste (apnéne perstí), da bi morda kislina v želodcu jim krotile, ampak do debele, zeló dišeče ilovce. Otroke morajo večkrat zaperati, da po dežji ne leté perstí jést. Indijanke, ki pri Magdalenini reki v vasici „Banco“ lonce delajo, vtaknejo večkrat med delom veliko kepo ilovce v usta. Tudi volkovi jedó pozimi perst, posebno ilovco. Razun Otomakov zbolé vsi ljudje družih rodov, če bi se za dalj časa udali temu čudnemu vžitku ilovce. V misijonski vasi „San Borja“ so najdili indijanskega otroka, ki po maternih besedah ni hotel jésti nič družega kakor perst; zato so ga pa bile že tudi same kosti.

Zakaj je v merzlejših krajih ta bolnotna želja do perstí toliko redkeja in se le nahaja pri otrocih in pri ženah, ki so v družem stanu? Nasproti temu se pa smé terditi, da je v vročih krajih vseh delov svetá vživanje perstí domá. V Guinei jedó zamorci rumenkasto perst, ki jo imenujejo „Cacuc“. V večerno Indijo v sužnost odpeljani skušajo tam dobiti enake perstí. Terdijo tudi, da je v njih afrikan-ski domovini vživanje perstí popolnoma neškodljivo. Pa Cacuc afrikan-skih otokov škoduje sužnjim. Zavoljo tega je bilo že zdavnej prepovedano vživanje perstí na „Antillih“, akoravno so prodajali skrivši 1751 v „Martinique“ na sejnih perst (un tuf rouge, jaunâtre). Na otoku Java med mestoma „Surabaya“ in „Samarang“ je vidil Labillardiere v vaseh majhne štirivoglate rudečkaste potice prodajati. Domači jih imenujejo „tana ampo“ („tanah“ se pravi v malajskem in

*) V vročih krajih ni štirih letnih časov, kakor pri nas, ampak le dva: deževni in suhi čas. Na vsacem kraju med krogama solčne obrnitve stoji solnce dvakrat ravno nad glavo. Da pa ne vzrokuje take vročine, ki bi pokončala vse živo, se prepreže nebo z oblaki, in o tem času veliko dežuje. O suhem času pa prav nič.

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 16. septembra 1857.

Senic ne loviti in moriti.

Med vsemi pticami je senica našim vertom in sadnemu drevju najkoristnejša; nobena ptica ne pokonča in ne zmanjša bolj gosenc in družih škodljivih merčesov po naših vertih, kakor ravno senica. Ona je gotovo najpridnejša med vsemi pticami, in pobira celi dan gosence, červice, jajčka itd. škodljivih merčesov, od katerih se živi. Ona je tako rekoč že od Boga vstvarjena, da škodljivce iz naših vertov trebi.

Gotovo je, da ondi, kjer senice nimajo toliko sovražnikov, se tudi merčesi po vertih in sadnem drevju tako pogostoma ne množé, ker jih one proti poberejo in potrebiyo; torej jih ne gré tako neusmiljeno loviti in daviti, kakor radi mestni postopači ž njimi ravnaajo.

Res je, da je sém ter tje dovelj sadjorejcov, ki senice in enake ptičice zagovarjajo in njih korist spoznajo, in ni davnaj, kar se je iz Berolina na Prajsovskem po dolgem in širokem priporočevalo, da naj se po drevju sadnih vertov valivnice ali godivnice senicam in enakim ptičicam napravljajo, in v sadonosnice privabljujejo. Tù in tam se tudi taki gospodarji dobé, ki jim po svojih vertih raznega zobanja nastavljajo in v svoje verte vabijo.

Prav bi bilo, če bi se tudi pri nas jelo tako ravnati, da bi se jim po sadnih drevesih valivnice napravljale, ker se duplja po gojzdnih drevesih, kjer senice najraje gnjezdijo, od leta do leta bolj po redkoma nahajajo.

Z zobanjem jih v naše verte vabiti, se nam ne zdí tako važna in gotova reč, ker senice so kakor tatice; kjer senica zerno, naj je kakoršno koli, dobí, zleti urno preč, in ne ostane in ne zoblje na mestu, kakor drugi tiči; ampak izluši zerno za zernom in odleti v drug kraj ž njim.

Najbolj koristne so senice pa pozimi na naših vertih, kjer je drevje goló in brez perja, kjer veliko ložeje po mešičkih in jajčkah stikujejo, kakoršnih veliko več potrebiyo, kakor o drugih letnih časih. Tam pa, kamor senice in enaki ptički ne dojdejo, gosence cele verte končajo. Ni tedaj prav takih ptičkov, ki so naši veliki dobrotniki, loviti in jih moriti. Temveč le privaditi jih moramo v verte, da nam bodo drevje, dar božji, gosenc čistili. Hvaliti moramo Boga, da nam je te pridne živalice vstvaril, brez katerih bi se gosence in drugi merčesi tako pomnožili, da bi mi kaj malo sadja okusili, kar bi ga gosencam ostalo.

Če jih pa poloviš,
Nič sadja ne dobiš,
Merčesi ga snedó!
Ne hrušk ne sliv
Ne boš dobil,
In glad pestil te bó!

K.

Nekoliko o stanji kmetijstva in obertnijstva na Krajskem. *)

Življenje narodov, njih telesno in duševno blagostanje, se je od nekda po posebnih prigodljajih ravnalo, katerih nam

*) Po „Andeutungen, wie und von wem die Realschule zu beachten und zu benützen sei“ itd. iz letošnega letnika ljublj. realke.

zgodovina do današnjih dní toliko razkazuje, da bi nemo-goče bilo jih vse naštetí. Pazljivi bravci so v sestavku „Nekoliko iz zgodovine znajdb sploh“ se seznanili z občnimi pogodbami za napredovanje in omiko narodov.

Kakor pretečeni časi imajo tudi današnji marsikaj pokazati, kar bo v zgodovini z zlatimi čerkami neizbrisljivo zapisano ostalo. Pa to ni več last le posamnih ljudi, kakor v starih časih. Kar enem hasne, mora biti last vsih, kateri so sploh ugodni, se tega udeležiti.

Najvažneje in v vse razmere občenja segajoče iznajdbi naših dní ste iznajdbi hlapa in električnega telegrafa. Hlap in telegraf že gospodarita v naši deželi. Ali nam v korist ali škodo, bo pred vsem na nas ležalo. Treba je te čuda sedanjih časov razumiti in spoznati; še le potem nam bodo te naprave ubogljivi služabniki. Da se pa to zgodi, nam je pred vsem treba, moči spoznati, ktere so v naravi skrite. Pač premalo smo se doslej prizadevali, teh znanost si pridobiti, ker smo sploh mislili, da bomo mogli tudi brez njih izhajati. Pa kakor na zemlji sploh nič pri starim ne ostane, tako so se tudi naše razmere premenile, ja skoraj naenkrat sprevergle.

Slednji vé, da so bile krajske dežele od nekda vrata za občenje narodov juga in severja, ne samo avstrijskih, temuč tudi srednje Evrope. Tù so popotniki zavoljo posebne lastnosti svetá, kateri eno samo veliko cesto pripustí, kakor v soleski vkup vréti. Dalje se stikajo tù trije veliki narodi; kateri si svoje izdelke uzajemno pošiljajo. Slovenski anrod ima zlasti kmetijske, nemški obertnijske, italijanski pa izdelke in pridelke južnih deželá izmenjevati. K temu pride še tako blizo ležeče mesto Terst, iz kterega pot po suhem samo skozi Krajsko pelje. V taci okolišinah ni moglo drugače biti, kakor da je velik del prebivavcev naše dežele se zgolj s prevaževanjem blaga in s kupčijo pečal. Drugi del prebivavcov se živi z obdelovanjem zemlje, en del pa z obertnijo, kakor sploh v vsaki omikani deželi.

(Dalje sledí.)

Nekoliko iz zgodovine iznajdb sploh.

(Dalje.)

XI.

Svetilnice (laterne) so imeli že v najstarejih časih. Tudi vojaki so jih nosili sabo ponoči potovaje. Pa laterne kakor lampe so današnje dní silno popravili. Angležu Davy-u, kateri je tudi na Krajskem dalj časa živel in kateri je toliko koristnih reči iznajdel in izmislil, bo rudarjem v hvaležnem spominu živel za lampo, s katero smejo zdaj brez skerbí po jamah po svojih opravilih hoditi.

Olikane (lakirane) reči za marsiktero rabo so imeli Japanci in Kitajci že davnej. Evropejci, zlasti Angleži in Nemci, so pa v izdelovanji takega blaga, posebno kar lepost utiče, silno dalječ prišli.

Svetilnike za varnost mornarjev so imeli že stari. Današnji so memo unih, se vé da, veliko popolnejši, kakor sploh toliko reči. V 14. stoletji so iznajdli kompas, kateri kaže na morji enako in še bolj varno pot, kakor svetilniki. Ako so vedli že stari Kaldejci, Egipčani in Kitajci s sonč-

nimi, vódnimi in peskinimi urami dneve po urah deliti, so bile vendar ure s kolesci in težili, ktere so bile v 11. stoletji iznajdene, bolj složne in ugodne. Začeli so v tem času tudi že ure v zvonikih in sploh na javnih poslopih napravljati. V prvih léti 16. stoletja so žepne ure iznajdili. Ni kmalo kaj lepšega, umnišega in koristnejega od téh mašinic. Današnje dni je ta umetnost kaj spopolnjena.

XII.

V 10. in 11. stoletji so iznajdili mline na sape, ktere so še le v 16. stoletji Holanci popravili. Konec 13. ali v začetku 14. stoletja so prve orglje zapele; par stoletij pozneje so začeli z oljnatimi barvami malati, in v 14. stoletji z mašinami dnarje kovati. Te iznajdbe vse si Nemci pripisujejo, in Nemeec je bil tudi, kateri je v letu 1440 iznajdel umetnost tiskarstva. Nekaj let sém imamo tudi urnotiskarne, ktere tó in tam namesti človeških rok tudi hlap goni. V sredi 15. stoletja so začeli podobe v baker (kufer) vrezovati in natiskavati, pred nekimi 60 leti pa so dobili prve kamnotise. Tudi to so iznajdbe Nemcov.

Kitajci, Indijani in drugi stari narodi so znali že podobe v les rezati. Pa, kakor marsiktero drugo reč, so Evropejci tudi to umetnost iz novega iznajdili in na višjo stopnjo popolnosti spravili, kakor je kdaj pri družih narodih bila.

V 11. stoletji so prinesli Arabi v Evropo umetnost, iz bombaževine ali pavolje papir delati. V 13. stoletji so znali pa že Evropejci ga iz platna narejati. Že v 14. stoletji so poznali žage in v sredi 16. stoletja so že krajce (špice) klepali.

Bert. Švare je, kakor se bere, v 14. stoletji smodnik ali prah za streljanje (pulfer) iznajdel; pa verjetneje je, da gré ta čast, kakor tudi iznajdba pušk, Kitajcom že v prvih stoletjih po Kristusu. V sredi 17. stoletja je bila zrako-sisalka in električni kolovrat (Elektrisirmašine), iznajdena. Več inštrumentov za muziko, zlasti klavir, se pripisuje 18. stoletju. Angleži so še le v sredi pretečenega stoletja s premnogimi iznajdbami sloveti začeli, med kterimi gré hlaponom in železnicam prvo mesto.

XIII.

Egipčani in Kitajci so bili že v starodavnih časih izverstni lončarji. Tudi Greki so lončarsko strugo poznali. Še dandanašnji posnemajo lončarji podobe marsikterih starih posod. Porcelan, najličneje persteno blago, so delali Kitajci že davno davno. Evropejski porcelan so začeli pred kakimi 155 leti najličneje v Saksonii delati.

Razun mesinga je bilo tudi jeklo že starim znano. Kar jeklo zadeva, so v poslednjih časih več, posebno za mašine koristnih sort iznajdili, n. pr. angleško lito jeklo. Avstrijski stotnik Uhaci je današnje dni umetno izdelovanje jekla iz navadnega železa iznajdil, ktero se je po mnogih skušnjah mnogo ličneje in terdneje od angleškega litega pokazalo.

Tudi noži so bili že starim znani, zlasti marsikteri obertnijski noži. Vilic še v starih časih niso imeli, ampak vilicam podobne orodja so rabili. Kavó so Arabci prvi pili. V naše cesarstvo je prišla ta pijača o času, ko so Turki Dunaj oblegovali, pa po poljskem kralji, Sobieski z imenom, odgnani bili. Arabci so tudi umetnost, iz vina žganje delati, v Evropo prinesli. Oni so tudi že znali, kakor se misli, iz sladkorničnega soka sladkor ali cukor kuhati. Ol (pivo) so tudi že stari pili. Piše se pa, da ga je flanderski kralj Gambrin z imenom, prvi kuhal *).

Vse te umetnosti so bile pozneje, zlasti poslednje čase marsikako spopolnjene. Arabi so tudi že vročega vodnega hlapa se posluževali, namreč za kuho jedil. Kako mnogotere so pa iznajdbe v naših časih, s hlapom kuhati, kuriti, mašine goniti itd. je slednjemu omikanemu znano.

Nov lepoznanek časnik. *)

Kar so gospodarju, obertniku, domorodcu in vsakemu omikanemu človeku, ki vediti hoče kaj se po svetu godí, neprecenljive „Novice“, častiti duhovšini „Slov. prijatelj“ in „Zgodnja Danica“, ravno tako nam je potreben v splošno olíko našega jezika list lepoznanek, kakor jih imajo vsi omikani narodi v manjem ali večem številu. Le mi Slovenci ga še zmiraj pogrešamo, če ravno je želja po njem, kakor nam spríčujejo mnoge pisma in posamezni glasovi iz raznih krajev naše domovine, razširjena blizo po celi široki Slovenii. Zanašaje se v krepko podporo vseh rodoljubnih Slovincov nočemo dalje odlagati ali čakati; terdni volji in združeni moči vse obveljá. Naznanjamo torej vsem prijateljom našega slovstva, da bo jel že ob novem letu ali malo pozneje izhajati namesto rajne „Bčele“, se vé da, v lepši in bolj doveršeni obliki, nov lepoznanek časopis pod naslovom: **Glasnik**, lepoznanek list za literaturo in umetnost. Namenjen omikanim Slovincem po deželi in po mestih, bo obsegal razne po domače pisane sestavke, kakor: pesme, novele in povesti, pripovedke, popisovanja šeg in navad narodov slovanskih, životopise, sestavke krajopisne, zgodovinske in natoroznanske, slovenske prislovice in druge narodske drobtinice, z eno besedo vse, kar se vjema z namenom kratkočasno-podučnega lista. Izhajal bo v veliki osmerki 1. in 15. dan vsakega mesca, vselej 12 drobotiskanih strani. Verh tega bo Glasniku pridjana enkrat (po potrebi dvakrat) v mescu vselej štiri strani drobnega tisa obsegajoča doklada: „Drobtinice jeziko-slovne“, ktera bo obsegala misli in želje posameznih vlastencov v slovničnih zadevah, drobtinice jezikoznanske v pojasnjenje raznih gramatičnih pravil, gradive za slovenski slovar, nabrane po raznih krajih Slovenije, vesti o slovenskih podnarečjih in marsiktere literarne novice. Glasnik z doklado vred bo veljal za pol leta 1 gold. 12 kr. sr., in po pošti prejemal 1 gold. 20 kr. sr.

Preden se vendar dela lotiti zamoremo, je nam treba prav lepih in izverstnih sestavkov. Zatorej se pred vsim drugim obračamo do slovenskih pisateljev s priserčno prošnjo, da nas podpirajo po svojih vednostih in zmožnostih. Da se pisateljem njih trud saj nekoliko poverne, se jim bo plačevalo za tiskano polo po deset goldinarjev sr., za posebno lepe novele pa še več, kolikor nam bodo okolišine pripustile. Vsi sestavki za „Glasnika“ naj bodo v čisti, gladki slovenščini prav mikavno pisani, lahko razumljivi, ne preobširni (saj ne čez dve tiskani poli), kolikor je moč po domačih predmetih osnovani in sploh estetično doveršeni, da bode berilo um in serce požlahnovalo, ne pa mlade serca s praznimi sanjarijami in nečistimi željami napolnovalo. Zatorej nikakor ne bomo mogli jemati sestavkov, v kterih veje zgolj duh poželjive posvetnosti, ker so zoper namen našega lista, kterege geslo naj vedno ostane: požlahnovanje uma in serca. Vse naj bo pošteno slovenski nravi primerno, bodi si poduk ali razveseljevanje. Le tako si bo list čedalje več prijatlov in podpornikov pridobival.

Kdor je imel kedaj z vredovanjem kakega časopisa, posebno lepoznankega, kaj opraviti, mu bo gotovo znano, kako težko si je priskrbeti prav lepih sestavkov, posebno novelističnih ali zgodovinskih povest. Da slovenske pisatelje, posebno na tem polji, k večji delavnosti spodbudimo in si tako prav dobrega gradiva za „Glasnika“ pridobimo, želimo razpisati troje daril (in sicer 1. za naj boljšo no-

*) Kot odgovor vsem gospodom, ki so nas nagovarjali, rajno „Bčelo“ zopet v življenje poklicati. Pis.

*) V Vratislavu v pruski Silezii je bila nekdanja stara podoba tega kralja iz lesa izrezana in pod njo se je bralo v nemškem jeziku:

*Gambrinus werd ich genannt,
War König vom flandrischen Land;
Aus Gerste hab' ich Malz gemacht,
Das Bierbrauen zuerst erdacht:*

*Drum sollt Ihr die Brauer mit Ehren begaben,
Weil sie einen König zum Meister haben.*

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 23. septembra 1857.

Gospodarske skušnje.

(Pravda, kateri panjovi so naj bolji,) še ni dognana, od kar nekteri Dzierzonovih panjevprehvaliti ne morejo. Modre besede govori o tem časnikištajarske kmetijske družbe rekoč:

Pervo za srečno čelarstvo je, da imajo čbele dovelj spomladanske, poletne in jesenske paše; po tem bodo močne na rojih in na medu.

Naj bolje pašo spomladi imajo čbele na rudeči resi, verbi, jelši, leski, bodečem in kresnem grozdjiči, na sadnem drevju, senožetih in travnikih, ogeršici, bivcu, — poleti pa na ternji, maku, lipi, detelji, siriški svilni (židni) rastlini, turški detelji, vinski terti, šeticah, razedi, na gojzdnem drevju, posebno na smreki in hoji; v jeseni imajo čbele spet po gojzdnih in planinah naj bolje pašo, in na polji na ajdi. — V takih krajih, kjer je v bližnjih gojzdnih in planinah dovelj goriomenjenih drevés in rastlin, in tam kjer obilo ajde sejejo, se gotovo čbele naj bolj obnašajo, in čbelarji, kateri znajo z čbelami prav v caker iti, jo bodo tudi večidel dobro opravili.

Kjer je tedaj za čbele paše, in če še čbelorejec čbelicam k bolji beri po svoji moči pomaga, in jim nasadi ali zaseje taci drevés ali rastlin, na katerih dobé koj spomladi in čez poletje dovelj bere, takrat se mu bodo, naj jih ima v slamnatih, ali lesénih, kakoršne naši čbelarji spogajo, ali v kakoršnih koli drugih panjovih, tudi gotovo bogato obnesle, ko se panjovi, kateri so na spodnjem štajarskem, Krajskem in Koroškem v navadi, širji ali ožji narediti dajo, v katerih se tudi lahko premakljive letvice (lašte) za satovje napravijo, kar bi znalo ravno tako koristno biti in toliko dobička donášati kakor Dzierzonovi panjovi.

(Gnojenje vinogradov.) Vinogradniki gnojijo svoje nograđe večidel s hlevnim ali živinskim gnojem, ker morebiti drugega nimajo ali pa boljšega za nograđe rabiti ne vejo. To gnojenje tudi naš vinogradnik, rajnki fajmojster v Šent Vidu nad Ipavo, gospod Matija Vertovec v svoji „Vinoreji“ na 94 strani priporoča in pravi, da brez živinskega gnoja, bi zlo malo, slabega, revnega in pustega vina pridelovali. Kakor kokoš ne bo obilo jaje brez žita nesla, tudi nograđi nemorejo dobrih letin dajati brez gnoja, in da gré tedaj tudi nograškimi tertami, in sicer z vsakoverstnim gnojem, pa kar je prav gnojiti; le skrbeti je treba, da se nograđi po vsih ukih vinoreje obdelujejo. Gotovo je, da se zemlji moč in rodovitnost poverne, če se ji tisto nazaj dá, kar se ji je vzelo. Zato je gnojenje z razsekanim rožjem ali tersjem, kakor skušeni vinorejci terdijo, za nograđe naj bolje. Od omenjenega gnojenja nam g. Wagner v Heseškem letopisu kmetijstva št. 14 te le skušnje naznanja: Ako se terti z rožjem gnoji, bo rodovitna perst okoli nje zrahljana, bolj črna in gorkeja; vinska kaplja zadobi po njem prijeten duh.

Nekoliko iz zgodovine iznajdb sploh.

(Konec.)

XIV.

Gasilnice so bile že Grekom znane. Netilne in izvotljene zerkala je že stari Arhimed rabil. Očala (špegle) so bile najdene v 13., perspektivi in sestavljeni drobno-gledi (mikroškopi) pa v 16. stoletji. Te orodja, zlasti perspektivi, se štejejo med najvažnejše iznajdbe. Za koliko iznajdb na obnèbi in za koliko koristnih rab v navadnem življenji se imamo njim zahvaliti! S temi za učenosti in umetnosti tako koristnimi iznajdbami se vjemajo v 17. stoletji iznajdeni zrakomeri (barometri) in gorkomeri (termometri.)

Poslednje leta 18. stoletja sta Francoza Montgolfier in Charlier balone iznašla. Nihče bi ne bil pred mislil, da zamorejo ljudje tudi po višavah se iz kraja v druge kraje podajati. Posebne važnosti pa je po Amerikanu Franklinu iznajdeni bliskovod. Koliko tolažbe imamo po njem v hudih vreménih! Skoraj o tistem času je Italian Volta s svojimi, po njem imenovanimi steberci mnogoterim ukom fizike in kemije pot nadelal. Obé učenosti, združene, ste v tolikterih ozérih k izobraženju in omiki ljudi pripomogle. Spopolnile ste že davno mnoge umétnosti navadnega življenja, obertnijstva, kmetijstva in zdravilstva. Da bi skoraj čas prišel, ko bodo Slovenci Vertovcovo kemijo pridno prebérati in v svoj prid obračali.

XV.

Z računstvom so se že iztočni narodi pečali, posebno Kaldejci in Egipčani. Zlasti so iméli Kaldejci perve zvezdoslovce, kateriso tudi perve sončne ure narejali. Se vé, da so iznajdbe poslednjih stolétij zvezdoslovje kakor matematika sploh na stopnjo povzdignile, na kateri današnje dni stoji. Ne moremo se zderžati in izreči, da je naš slavni rojak Vega matematiki zelo na noge pomagal. Kako krasne vspéhe, ne lé za zvezdoznanstvo, ampak tudi za omiko sploh, ima z najdba tedanjega ozvezdja po Slovanu Koperniku, kterege ime bo na véke živélo. In kako važno je bilo za zvezdoslovje, da je slavni Heršel nove planete na obnèbi našel, katerih še vsako leto več in več na nebu izpazujejo! Kar so gréški modrijani, n. pr. Pitagor, Platon, Talét, Evklid, Arhimed in več družih za matematiko storili, še veljá v naših časih in ne bo prešlo do konca svetá. Zlasti pa so od 15. stoletja Angleži, Nemci, Francozi in Italjani — Slovani so se od nekđaj radi zatajevali! — za té znanosti si zelene vence pletli, pa dostikrat tudi silne boje z vražami prestati iméli, ktére tudi še današnje dni tu in tam v duhu puhle podpornike imajo.

Indi, Egipčani in Gréki so poznali že mnogoverstno orodje za muziko, s kterimi so sebe in svoje bližnje razveseljevali. Egipčani in Kaldejci so rabili zlasti trobila, posavne, rogove. Ti so tudi že z malarijo se pečali; pa še le Gréki so spravili to umetnost na višjo stopnjo popolnosti. Kako visoko so pa v tej umetnosti pozneje drugi narodi, namreč Italijani, Španijoli, Nemci, Francozi, Nizozemci prišli, to razkladati, bi mogli več bukev pisati.

XVI.

Nihče ne bo tajil, da je bilo iznajdenje Amerike po Kristofu Kolumbu ena najvažnejših prigodb, kar je svet vstvarjen. To se je zgodilo v letu 1492. Popisati se ne dá vpliv tega iznajdenja do znanstva deželá in narodov in do neštétih umétnost življenja. Mnoge druge iznajdbe so bile sopet drugače ljudém koristne. Med take smémo štéti napravo lekárnic ali apoték, po Arabih v 9. stolétji. V Evropi so iméli perve lekárnice Španijoli. Ako so doslej le sploh našete iznajdbe, — iskre božje modrosti, izkresane iz človeškega uma — žé človeškemu rodu, kamor so padle, toliko pripomogle spoznati in spoznávatí Stvarnika in njegovo neskončno dobroto in modrost, naj še v sklepu poslavimo imé moža, kteremu se ima morda celi današnji rod zahvaliti za zdravo telo, lepo postavo in sploh za življenje. Ime tega moža je Jener, Anglež, ki je učil prvi koze cépiti. Koliko ta beseda poméni, spozná slednji, kteri pozná kolikaj ali iz pripovedb ali iz pisem ali pa iz lastne skušnje, kaj so cepljene koze.

Toliko naj zadostuje dragim bravcom o iznajdbah. Ako nas Bog zdrave ohrani, bomo kmalo še kaj koristnega in prijetnega povedali.

Nekoliko o stanji kmetijstva in obertnijstva na Krajskem.

(Dalje.)

Ugovarjati bi utégnil marsikdo: „Naša dežela že po svoji légi in po kakovosti zemlje ni kaj preveč ugodna ne za kmetijstvo ne za obertnijo.“ Prav bi mu bilo dati, če bi nam zgodovina lažnivka bila. Ali njé ne moremo tega dolžiti. Dokler dežela ni bila preobljudjena, je kmetijstvo vse dobro redilo. S večjim številom ljudi so se tudi njih potrebe množile. Kaj se je pa storilo vsled preobljudjenja ljudi? Razkosovali so kmetišča; pomočkov, male kmetije popraviti, so pa čisto pozabili. Pa to še ni vse. Nekaka neizrazljiva terma naših kmetov, zlasti pa taci, kteri se med umneje štejejo, véže naše kmetijstvo, kakor na nepremakljivo skalo priklénjeno.

Kar smo o kmetijstvu rekli, ne veljá nič menj njeni sestri ali še bolj hčéri, obertniji. Zgodovina priča, da je krajnska obertnost še pred kratkim slovela. In kaj bi zgodovino prašali, ko še tû in tam ljudjé živé, kteri dobro pomnijo, da je bilo domače sukno in domače platno, s kterim so se ne samo po praznično oblačili, temuč prodajaje ga v unanje dežele, tudi lepih in težkih stótnij v peticah in cekinih na Krajnsko dobivali. Kako je zdaj vse drugače! Res, da se pridne roke obertnih Gorencov, nekdanj slovécih platnarjev in suknarjev — niso mogle z mašinami, zlasti pa s hlapom umneje napredovojacih deželá pravdati. Prisiljeni so bili odjenjati, se ne več prizadevje, se saj nekoliko nekdanji stopnji sopet približati.

So še kraji, kjer se ljudje kaj obertno obnašajo; tako sitarji in slamnikarji na Gorenskem; izdelovavci leséne robe po celi deželi, zlasti pa na Dolenskem. Lepih dnarjev privabijo s svojimi izdelki v deželo.

Najpoglaviteja je bila pa od nekdanj obertnija z železom na Gorenskem. Pa ta ni mogla nikjer se močno razviti, ker rudniki ne dajajo obilo rude. Za izvoznjo v unanje dežele se izdeluje sila premalo. Razun cvekov, ki jih tû in tam kujejo, in razun teržiških serpov, kos, pil i. t. d. je v sedanjih kupčijskih razmérach tudi gorensko jeklo skoraj ob vso svojo véro. Da zná, ali si saj domišljuje, da zná kovač vsake vasi orodje za kmete delati, je znáno; ali vse to ne potegne tehnice našega obertnijstva v tém ozéru nič višje.

Nihče ne more tajiti, da je naša domovina ugodna za obertnijske začetja, ker nam tako pretečeni, kakor se-

danji časi pričujejo, da je ugodna; prihodnost jo mora pa še celó k tému prisiliti. „Živéti ali umréti!“ terka čas na naše duri. Volimo si „živéti“ in to z druženo močjo!

(Konec sledí.)

Nagovor

učenika do učencov o začetku šolskega leta.

Poleg ilirskega poslovenil A. Likar.

Glejte tudi nam je napočil dan, da se zopet snidemo. Leto je bilo minulo, in kolikor je kdo mogel ali hotel, se je naučil. Zdaj ste se odpočili, in zopet ste tukaj, da se učite in da bodete ljudje. Ne bojte se truda, ne plašite se terpljenja! S trudom se prideluje žito in grojzdje. Da delamo, to je odločeno vsem, dobrim in hudobnim, to je odločeno človeku, ki ima um, pa tudi živali, ki ga nima. Kmet vstaja zjutraj zgodaj s svojo družino, da orje in koplje, seje in brana, kosí in žanje, mlati in spravlja v svoje hrame: pa tudi razbojnik skoči na noge o večernem mraku s svojo derhaljo, pogovarjáje se, kje bodo zasedali in čakali, kradli in morili. Žitar polni žitnice: pa tudi mravlja mravljiše. Tesar stavi mostove prek vodá: pa tudi dabar hiše izpod vode. Modrijan prebira bukve modrih narodov in zbira dobre nauke v svoje knjige: pa tudi bučela leta po cvetličnih livadah ter spravlja sladki méd v svoje panjove. Neusmiljeni trinog misli in duhta, kako bi bližnjega terl in tlačil: pa tudi pajk, strupeni predec, snuje tanke niti in spleta mreže, da loví va-nje mušice. Samosilniki davijo narode in zatirajo ljudstva: pa tudi levi, risi in volkovi tergajo čedo, pastirja pregnavši. Glejte, tako dela vsak, dobri in hudobni, razumni človek, pa tudi némo živinče. Ali drugačen blagoslov ima dobri in pošteni delavec, kakor hudobni in malopridni.

Pa ne delajo samo, ampak vsak dela o svojem času. Kadar sneg zapade, zima napóči in se Božič približa, išeta kmet in razbojnik zavetja pod streho, kmet v svoji hiši, da večerja večerjo z Bogom dobljeno in pije trezno kapljico rumenega vinca: razbojnik pa, sin pušave, se umakne v svoje zimovnike, da povživa pečenko s kervjo polito in se naliva z vinom brez mere. Zidar praznuje pozimi, ali kadar se pomlad približa, premetje kamnje, ter stavi hiše in palače s kladvom in z žlico v roki. Kadar trava povene in se listje porumení, kadar vetrovi bucé in slana pobelí, se vzdigne tica lastavica lahkkih perut, in prezimuje v toplejem kraji, ali kadar sneg skopni in se led raztaja, kadar gore ozelené in se travica prikaže, se poverne spet tica in gnjezdi pod streho.

Tudi mladim učencem, kadar jabelka rumené, se grojzdje mehča in šola konča, zazori rajsko veselje; sladka svoboda jih vabi, misli vró, serce jim radosti igra, poti se odpirajo, vozovi in brodovi jih razvažvajo na vse strani in pragi domači se s solzami polivajo. „Da ste mi zdravi, mili oče! — da vas poljubim, sladka mati! kako ti je, dragi brate, kaj delaš, priseréna sestra?“ Tako se takrat milo pozdravlja in še mileje odzdravlja. — Ali kadar, v vertu ni več kaj pobrati, v vinogradu ne več kaj utergati, kadar gole veje vetrovi šibé in gosta megla pokriva doline, kadar listje obleti in solnce pobledí, takrat se začénja žalostna pesmica: „Z Bogom oče, skerbite za me! Z Bogom mati, ne pozabite me! Z Bogom brate, obiši me! Z Bogom sestra, le velikrat mi piši!“ Iz hiše mu solze odgovarjajo, stari oče pa pravijo: „Le pridno se uči, sinko!“

Dragi moji učenci! sošli ste se spet, in hvala Bogu, po dolgi ločitvi se zopet vidimo. Da ste mi zdravi, da ste mi živi! Jaz vam ne bom nadomestil ne matere, ne priletnega očeta; — ali ako mi Bog pomore, bom vam dober učenik, zvest prijatelj, vi pa mi bodite, kakor ste bili dobri učenci, verli Slovenci in pošteni mladenčji!